

Netwerk Ziezon
ziek zijn & onderwijs

Op weg naar het

diploma

Educatieve Voorziening Amsterdam
Ziezon
examenjaar 2023

Inhoudsopgave

1	Woord vooraf	3
1.1	Uitgangspunt	3
1.2	Disclaimer	3
2	Leer- en kwalificatieplicht.....	4
2.1	Wat is de leerplicht?.....	4
2.2	Kwalificatieplicht.....	5
2.3	Wanneer hoeft een kind niet naar school?.....	5
3	Examens.....	7
3.1	Wet gelijke behandeling	7
3.2	Onderwijsondersteuning zieke leerlingen	7
3.3	Schoolexamen.....	7
3.4	Mogelijke aanpassingen Centraal Examen	9
3.5	Eerste, tweede en derde tijdvak	9
3.6	Flexibele en digitale examens.....	10
3.7	Spreiding eindexamen	11
3.8	Afwijking wijze van examinering	13
3.9	Aangepast centraal examen via het CvTE.....	15
3.10	Als de kandidaat het niet eens is met school	16
4	Staatsexamens VO en VSO	18
5	Gezakt en dan?.....	20
6	Aanvullende informatie	21

1 Woord vooraf

Deze brochure is bestemd voor scholen, ouders en professionele begeleiders van leerlingen in het voortgezet onderwijs die te maken hebben met langdurige of chronische ziekte. In deze brochure wordt uiteengezet welke aanpassingen mogelijk zijn voor een zieke leerling om het examen te kunnen halen.

1.1 Uitgangspunt

Voor alle onderdelen van het examen geldt het beginsel van gelijkwaardigheid van eisen voor alle leerlingen. De school mag dus niet zondermeer eisen laten varen. Toch bestaat de mogelijkheid om gemotiveerd wèl verschil te maken in de wijze van examineren. Daarbij kan een school zoeken naar een voor de leerling meer passende vorm van examineren die geen lagere eisen stelt. Dit uitgangspunt geldt zowel voor het schoolexamen (incl. het profielwerkstuk) als voor het centraal examen.

Het maken van aanpassingen is maatwerk. Per leerling en per situatie kan het bevoegd gezag besluiten of een aanpassing wenselijk is en welke aanpassing doeltreffend is. Het woordje 'kan' is niet een vrijbrief voor willekeur. De school mag een aanpassing niet afwijzen met als reden dat er dan verschil tussen leerlingen wordt gemaakt. De kaders zijn bepaald door de wetgever, die meent dat onderscheid gerechtvaardigd is als dit bedoeld is om een belemmering weg te nemen. Als een school een gevraagde aanpassing afwijst, dan moet helder toegelicht worden op welke gronden dat gebeurt. Zie verder paragraaf 3.1.

1.2 Disclaimer

Deze brochure is tot stand gekomen na raadpleging van het College voor Toetsen en Examens (CvTE) en van de Inspectie van het Onderwijs, werkgroep examens. Er is naar gestreefd om alle informatie zo volledig mogelijk en juist weer te geven. Toch kan niet gegarandeerd worden dat de inhoud volledig foutloos en actueel is. Daarnaast is er ruimte voor verschil van interpretatie van de informatie. Daarom kunnen aan de inhoud van deze brochure geen rechten worden ontleend. In geval van twijfel kan een consulent van Ziezon verwijzen naar de juiste instantie.

Ingrid de Jong
Educatieve Voorziening Amsterdam
December 2022

2 Leer- en kwalificatieplicht

Leer- en kwalificatieplicht

Iedereen tussen de 5 en 16 jaar is leerplichtig. Voor jongeren van 17 en 18 jaar geldt een kwalificatieplicht.

De meest actuele informatie over de leer- en kwalificatieplicht is terug te vinden op de website van de Rijksoverheid (zie hoofdstuk 6).

2.1 Wat is de leerplicht?

In Nederland zijn kinderen vanaf 5 jaar tot het einde van het schooljaar waarin zij 16 jaar worden op grond van de Leerplichtwet verplicht naar school te gaan (leerplichtig). De ouder of verzorger moet het kind inschrijven op een school en ervoor zorgen dat het kind naar school gaat. De leerplicht geldt voor iedereen die in Nederland woont. Ook kinderen met een niet-Nederlandse nationaliteit, asielzoekers in de leerplichtige leeftijd en kinderen die illegaal in Nederland verblijven, moeten dus verplicht naar school.

Begin leerplicht

Een kind is leerplichtig als het 5 jaar is. Het kind moet dan naar school op de eerste dag van de nieuwe maand na de dag waarop het 5 jaar geworden is. Als het kind bijvoorbeeld in oktober 5 jaar wordt, moet hij of zij op 1 november van dat jaar naar school.

Leerlingen van 4 jaar

De meeste kinderen gaan al op 4-jarige leeftijd naar school. Leerlingen van 4 jaar vallen niet onder de leerplicht, ook niet wanneer ze zijn ingeschreven op een basisschool. De leerplichtambtenaar kan niet optreden tegen ouders of verzorgers die een ingeschreven 4-jarige van school houden. Het is wel aan te raden om het met de school te bespreken wanneer een kind een dag thuis wordt gehouden.

Volledige leerplicht

De volledige leerplicht duurt tot en met het schooljaar waarin een kind 16 jaar wordt. Als een kind bijvoorbeeld in februari 16 jaar wordt, dan moet dat kind het schooljaar afmaken. Een schooljaar loopt van 1 augustus tot en met 31 juli. Als het kind tenminste twaalf volledige schooljaren naar school is geweest, is de termijn van volledige leerplicht afgelopen. Een groep overslaan telt ook mee als volledig schooljaar.

Vrijstelling

In sommige gevallen kan een kind een (tijdelijke) vrijstelling van school of van inschrijving bij een school krijgen. De wet kent hiervoor een paar mogelijkheden. In de meeste gevallen beoordeelt de schooldirecteur of er sprake is van een gegronde reden voor verzuim. De schooldirecteur kent de leerling en is op de hoogte van eventuele bijzonderheden.

Spijbelen en verzuim

Als een kind spijbelt of wegblijft van school zonder goede reden, overtreedt het de Leerplichtwet. Ongeoorloofd verzuim moet door de school gemeld worden bij de leerplichtambtenaar via het verzuimloket van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO).

2.2 Kwalificatieplicht

Alle leerlingen vanaf 5 jaar zijn volledig leerplichtig tot het einde van het schooljaar waarin ze zestien jaar worden.

Jongeren tussen 16 en 18 jaar die geen startkwalificatie hebben, hebben een kwalificatieplicht. Een startkwalificatie is (minimaal) een diploma havo, vwo of mbo (niveau 2 of hoger).

De kwalificatieplichtige jongeren moeten volledig dagonderwijs volgen. Ze mogen niet voltijd werken.

Leerlingen die ouder zijn dan 18 hoeven niet meer verplicht naar school. Maar als een leerling tussen 18 en 23 jaar van school gaat zonder startkwalificatie, meldt de school dit wel bij de gemeente waar de leerling woont.

De gemeente geeft de melding door aan het Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC). Een RMC-medewerker probeert om toch een geschikte opleiding, werk of een leerbaan te vinden voor en met de jongere.

Uitzonderingen

De kwalificatieplicht geldt niet voor jongeren die onderwijs hebben gevolgd in het praktijkonderwijs. Als een leerling onderwijs heeft gevolgd in het uitstroomprofiel arbeidsmarktgericht of dagbesteding op het voortgezet speciaal onderwijs (vso), is deze ook niet meer kwalificatieplichtig.

Bovendien mag de leerplichtambtenaar in individuele gevallen vrijstelling geven aan jongeren die om lichamelijke of psychische redenen geen startkwalificatie zouden kunnen behalen.

2.3 Wanneer hoeft een kind niet naar school?

Ziekte

Wanneer een kind ziek is, is het verstandig dat het kind meteen dezelfde dag ziek gemeld wordt op school. De school moet weten dat het kind niet aanwezig is. Als het lastig is direct te bellen, moet het kind in ieder geval binnen twee dagen ziek gemeld worden. De meeste scholen hebben aanvullende regels voor ziekmelden.

Vrijstelling tot inschrijving

Als een kind ongeschikt is om naar school te gaan door lichamelijke of psychische oorzaken, dan hoeft een kind niet altijd ingeschreven te worden. De gemeentelijke leerplichtambtenaar beoordeelt of er redenen zijn om vrijstelling te verlenen. Bij ongeschiktheid wordt een arts of psycholoog ingeschakeld om het kind te onderzoeken. Er kan ook vrijstelling aangevraagd worden wegens bezwaren tegen de levensbeschouwelijke richting van de scholen in de regio. Een verzoek kan bij de woongemeente ingediend worden. De eisen waaraan de verklaring moet voldoen zijn te vinden bij de gemeente. Langdurige ziekte is meestal geen reden om vrijstelling te vragen voor de leerplicht.

Thuisonderwijs

Thuisonderwijs is op dit moment niet in de onderwijswetgeving geregeld. Het thuis volgen van onderwijs zonder dat er sprake is van een vrijstelling is een overtreding van de Leerplichtwet en is strafbaar.

Bijles

Vormen van privé-onderwijs die plaatsvinden naast het gewone schoolonderwijs, zoals bijles, zijn ook niet wettelijk geregeld. Leerplichtige kinderen mogen privé-onderwijs uiteraard niet volgen tijdens de uren waarop ze op school aanwezig moeten zijn.

Doubleren en maximale verblijfsduur

Er bestaat geen centrale regelgeving voor doubleren en bevorderen in het voortgezet onderwijs, noch voor de onderbouw noch voor de bovenbouw. Scholen bepalen in hun schoolreglement zelf de regels over het aantal malen dat een leerling kan blijven zitten in dezelfde klas en in hun hele loopbaan op dezelfde school. Om doubleren tegen te gaan kunnen scholen ervoor kiezen om een leerling voorwaardelijk te bevorderen naar het volgende leerjaar. Dit wordt geregeld in artikel 8.16 van de Wet voortgezet onderwijs 2020 (WVO 2020) en artikel 8.8 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 (UB WVO 2020). School moet dan schriftelijk melden wanneer beslist wordt dat de overgang definitief is (dat moet tussen 1 oktober en 1 januari) en aan welke voorwaarden moet worden voldaan. Het is echter niet toegestaan een leerling voorwaardelijk te bevorderen naar het hoogste leerjaar.

Er zijn geen wettelijke regels rondom de maximale verblijfsduur in het voortgezet onderwijs.

3 Examens

3.1 Wet gelijke behandeling

In de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte staat dat discriminatie verboden is bij de toegang tot het onderwijs, het aanbieden van onderwijs, het afnemen van toetsen en het afronden van onderwijs.* Commissie voor Rechten van de Mens

* Het verbod op discriminatie betekent niet dat een leerling of een student met een beperking altijd recht heeft op toelating tot de school of opleiding van zijn of haar keuze. Wel moet de school onderzoeken of de leerling/student geschikt is om aan het onderwijs deel te nemen. Per geval zal bekeken moeten worden of de beperking het volgen van onderwijs in de weg staat, of dat een doeltreffende aanpassing uitkomst kan bieden. Zie artikel 2 en 3 van de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte.

Als een leerling door chronische ziekte of handicap niet op de gebruikelijke manier het examen kan afronden, dan zouden aanpassingen in de afnamecondities overwogen kunnen worden. Mocht school zelf niet met voorstellen tot aanpassing komen, dan kunnen de ouders om specifieke aanpassingen vragen. School heeft dan de verplichting om te onderzoeken of deze aanpassingen doeltreffend en uitvoerbaar zijn. Wanneer een gevraagde aanpassing tot een onevenredige belasting leidt, door bijvoorbeeld de hoge kosten of technische onhaalbaarheid, dan hoeft de school de aanpassing niet te verrichten. De school dient er bovendien rekening mee te houden dat in vergelijkbare situaties op dezelfde manier gehandeld zal moeten worden.

Schoolreglement, Examenreglement en Programma van Toetsing en Afsluiting

Scholen zijn verplicht om de eigen regels en afspraken vast te leggen in diverse reglementen. Het is gewenst dat de school in zulke reglementen ook een bepaling opneemt waarin de directeur de mogelijkheid krijgt om in bijzondere omstandigheden gemotiveerd van de eigen regels af te wijken. Maar ook als zo'n bepaling er niet is, dan kan er alsnog -met een goede motivering en zo nodig na overleg met de inspectie- van het reglement worden afgeweken.

3.2 Onderwijsondersteuning zieke leerlingen

Ouders of de scholen van een langdurig zieke leerlingen kunnen de hulp inroepen van de Consulents Onderwijsondersteuning Zieke Leerlingen. De Consulent OZL kan adviseren over aanpassingen in het schoolprogramma en examens. Deze consulents werken bij de Educatieve Voorzieningen in alle Universitaire Medische Centra en bij de onderwijsadviesbureau's. Samen vormen zij het landelijke 'Netwerk Ziezon, ziek zijn & onderwijs'. Contactgegevens staan op <http://www.ziezon.nl>.

3.3 Schoolexamen

De school bepaalt zelf hoe ze met de schoolexamens/PTA-toetsen omgaat binnen het kader van het eigen examenreglement. Voor een zieke leerling kan school in een persoonlijk PTA een maatwerktraject afspreken of in zeer uitzonderlijke gevallen een *inhoudelijk aangepast* PTA maken (als dit noodzakelijk is om belemmeringen weg te nemen) maar **het schoolexamen moet wel dekkend zijn ten aanzien van de landelijke eindtermen**.

Het bevoegd gezag (vaak bij mandaat de directie) kan aanpassingen toestaan zoals:

- Tijdverlenging bij het maken van toetsen en examens
- Pauzetijd
- Een andere toetsvorm
- Opdracht alleen maken in plaats van samen

- Afname op een ander tijdstip (of zelfs in een volgend schooljaar)
- Afname op een andere plek

Zie ook paragraaf 3.8. Hier worden tijdverlenging en pauzes nader beschreven.

Als een leerling een schoolexamen heeft gemist door ziekte, moet hij de gelegenheid krijgen deze in te halen. Dit is bepaald in de artikel 2.60 lid 1c WVO 2020 en artikel 3.57 UB WVO 2020.

Bovenstaande en andere aanpassingen zijn niet zondermeer een recht voor de leerling, maar mogelijkheden waarover het bevoegd gezag beslist.

Bij twijfel kan het bevoegd gezag (of een gemandateerde) met de inspectie overleggen.

Praktische zaken schoolexamens

- Alle *inhoudelijke* wijzigingen in schoolexamens/PTA-toetsen moeten vooraf overlegd worden met de inspectie. Daarnaast moet de MR instemmen en moet het nieuwe PTA aangeleverd worden bij de inspectie.
- Maatwerk PTA's die uitgaan van het bestaande PTA en slechts afwijken op afnamecondities hoeven *niet* gemeld te worden bij de inspectie. Het PTA moet wel beschikbaar zijn op school bij controle door de inspectie.
- Het maatwerk PTA dient aan de leerling en zijn ouders verstrekt te worden, zodat zij weten wat er van de leerling verwacht wordt.
- De eisen die aan het profielwerkstuk en andere onderdelen van het combinatiecijfer gesteld worden, kunnen volgens het **uitgangspunt** (paragraaf 1.1) worden aangepast. Zie ook artikel 2.53 lid 3 WVO 2020 en artikelen 3.1 lid 3, 3.2 lid 3, 3.3 lid 4, 3.4 lid 5 en 3.7 lid 4 UB WVO 2020.
- Uiterlijk 10 werkdagen voor aanvang van ieder tijdvak moet de schooldirecteur via het Register Onderwijsdeelnemers (ROD) doorgeven wie er examen doen in dat tijdvak en welke schoolexamencijfers er zijn gehaald in het voorliggende tijdvak (artikel 2.55, lid 2 WVO 2020 en Activiteitenplanning centrale examens vo).
- Het bevoegd gezag kan voor een zieke leerling (en voor leerlingen in bijzondere situaties) toestaan SE-cijfers na aanvang van het eerste tijdvak in te dienen, maar uiterlijk voordat de leerling het CE doet van de betreffende vakken (artikel 2.55 lid 4 WVO 2020). Dit moet gemeld worden bij de inspectie.
- De school kan op meerdere momenten de cijfers invoeren, dus ook nagekomen cijfers kunnen nog worden doorgegeven. Iedere mutatie in ROD wordt gecontroleerd.
- Als een leerling voor het eerste tijdvak niet alle schoolexamens heeft afgerond, omdat in een volgend tijdvak het centraal examen wordt gedaan, dan moet de reden in het leerlingdossier worden vermeld.

3.4 Mogelijke aanpassingen Centraal Examen

Als een leerling vanwege ziekte niet genoeg tijd heeft om zijn centraal examen (CE) voor het eerste tijdvak in mei voldoende voor te bereiden of als door zijn ziekte de belasting van meerdere centrale examens in korte tijd te groot is, dan geeft het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 verschillende mogelijkheden om het examen alsnog te maken.

In het reguliere voortgezet onderwijs wordt het examen van alle vakken in mei afgesloten met een centraal examen, waarop in juni een eventuele herkansing volgt. Bij medische noodzaak is het mogelijk het examen te spreiden over het eerste en tweede tijdvak (in resp. mei en juni). Eventueel kan een leerling gebruik maken van het derde tijdvak. Ook kan het examen gespreid worden over twee opeenvolgende jaren. Op de meeste scholen voor vmbo BB en KB zal sprake zijn van flexibele en digitale examens. (Zie paragraaf 3.6.)

3.5 Eerste, tweede en derde tijdvak

Als voltooiing van het complete examen haalbaar lijkt met extra voorbereidingstijd, komen het tweede en derde tijdvak in aanmerking om die extra tijd te realiseren. Het CE wordt dan op andere momenten afgenomen en voor de afronding van de schoolexamens is dan ook meer tijd. Na goedkeuring van het bevoegd gezag kunnen de schoolexamens worden afgerond uiterlijk voordat het CE van dat vak wordt afgelegd. Het eerste tijdvak begint medio mei, het tweede medio juni en het derde in augustus. Zo kan iemand net voor het begin van het volgende studiejaar klaar zijn met het voortgezet onderwijs. Op bijna alle scholen in het vmbo (BB en KB) wordt het examen flexibel en digitaal afgenomen. Informatie hierover staat in het volgende hoofdstuk.

Eerste Tijdvak

De centrale examens van het eerste tijdvak worden in de tweede helft van mei afgenomen door de scholen en in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). Dan legt elke kandidaat alle bij zijn vakken behorende centrale examens af. In het rooster kan zijn opgenomen dat van sommige vakken het centrale examen al voor de aanvang van het eerste tijdvak wordt afgenomen. Dit betreft bijvoorbeeld centraal praktische examens (techniek, beeldende vakken) of examens op de computer.

Tweede tijdvak

In de tweede helft van juni is het tweede tijdvak gepland. Dit duurt **normaal gesproken** slechts enkele dagen*. Het tweede tijdvak is bedoeld voor kandidaten die door overmacht tijdens het eerste tijdvak verhinderd waren (zie artikel 3.29 UB WVO 2020). De directeur beslist of er sprake is van overmacht. Tevens biedt dit tijdvak gelegenheid tot het afleggen van de herkansing van het centraal examen voor een vak (zie artikel 3.38 UB WVO 2020).

Het tweede tijdvak is gespreid over enkele dagen* en daardoor is het mogelijk meerdere examens af te leggen. Het aantal is afhankelijk van het rooster en voor een kandidaat geldt het maximum van twee per dag. Zo nodig met gebruikmaking van quarantaine¹, indien twee examens gelijktijdig ingeroosterd staan. Quarantaine moet vooraf bij de inspectie gemeld worden.

¹ quarantaine in die zin dat leerlingen fysiek en digitaal afgezonderd blijven in de tijd tussen examens om onderlinge uitwisseling over opgaven onmogelijk te maken

Het examen in het tweede tijdvak wordt afgenomen door de school (of de vavo-instelling). Voor vakken met weinig kandidaten (de aangewezen vakken) worden de examens in het tweede tijdvak afgenomen door het College voor Toetsen en Examens.

* Tweede tijdvak uitgebreid

Het tweede tijdvak gaat in 2023 van 4 naar 10 afnamedagen. Ziekte of quarantaine² tijdens het eerste tijdvak wordt hierdoor beter opgevangen.

Derde tijdvak

In augustus worden de centrale examens van het derde tijdvak afgenomen. Deze worden georganiseerd op centrale locaties per regio. De directeur van de eigen school meldt een kandidaat voor het derde tijdvak tijdig aan zowel via het Register Onderwijsdeelnemers (ROD), als bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). In het derde tijdvak kunnen alle benodigde vakken afgenomen worden. Dit tijdvak is bedoeld voor kandidaten die het examen nog niet hebben kunnen voltooien (zie artikel 3.29 UB WVO 2020) en voor kandidaten die nog recht hebben op een herkansing (zie artikel 3.38 UB WVO 2020).

Ook een (onderdeel van het) centraal praktisch examen (vmbo) kan zo nodig in het derde tijdvak ingehaald of herkanst worden. Afspraken over afname en eventuele aanpassingen komen tot stand in overleg tussen de school en het CvTE.

Als door ziekte of andere overmacht een afname niet op de vastgestelde data in augustus of niet op een centrale locatie kan plaatsvinden, kan de school met het CvTE contact opnemen om een oplossing te vinden voor afname op een ander tijdstip en/of andere locatie.

Herkansing en inhalen

Net als alle andere leerlingen heeft iemand die gebruik maakt van het tweede en/of derde tijdvak uiteindelijk recht op **één herkansing** van een centraal schriftelijk examen (CE). Daarnaast hebben leerlingen van het vmbo BB en KB de mogelijkheid om (een deel van) het centraal schriftelijk en praktisch examen (cspe) van het beroepsgerichte profielvak te herkansen.

Het is toegestaan om zowel te herkansen in een tijdvak als ook gemiste examens in te halen. Als een kandidaat in twee vakken examen moet afleggen die op hetzelfde moment staan ingeroosterd, dan moet de school bij de inspectie quarantaine melden. De kandidaat kan de examens dan na elkaar maken.

In het derde tijdvak kan een kandidaat alle vakken die hij nodig heeft inhalen en/of één vak herkansen.

3.6 Flexibele en digitale examens

Op het vmbo BB en KB kan het centraal examen voor de algemene vakken digitaal afgenomen worden. De school kan deze examens in 2023 plannen in een periode van begin april tot en met 21 juli. Zowel het eerste als het tweede tijdvak vallen in deze periode. Als een leerling vanwege een geldige reden niet in staat is het examen op de geplande datum af te leggen, kan de school zelf bepalen wanneer de leerling het CE inhaalt. Ook de datum voor herkansing kan de school zelf bepalen. Hierbij heeft de kandidaat het recht om te herkansen *nadat* alle CE-cijfers bekend gemaakt zijn. In onderling overleg *mag* overigens wel herkanst worden, *voordat* alle CE-cijfers bekend zijn. Kandidaten die de digitale CE's niet in het aangewezen tijdvak hebben kunnen afronden, zijn aangewezen op de examenperiode in augustus. De examens worden dan afgenomen door het CvTE, zoals bij overige examens in het derde tijdvak.

² quarantaine om de verspreiding van een ziekte tegen te gaan

Praktische zaken centrale examens

- Wanneer een leerling zich aan het begin van de examenzitting (of kort daarna) te slecht voelt of te ziek is, dan is het in het belang van de leerling het examen af te breken. Hierdoor kan de inspectie het examen vervolgens ongeldig verklaren. Daarmee is sprake van een wettige verhindering bij de examenzitting en heeft de leerling het examen nog niet afgelegd. Hij heeft dan het recht om het examen in te halen in een volgend tijdvak of eventueel (bij vavo of gespreid examen) in een volgend jaar.
- Wanneer tijdens een examen sprake is van een onregelmatigheid bv. ziekte, dan moet de leerling dit binnen twee dagen na het examen (schriftelijk) melden bij de directeur. De directeur overlegt met de inspectie over het vervolg (bijvoorbeeld ongeldigheidsverklaring), conform artikel 2.61 WVO 2020 en artikel 3.58 UB WVO 2020.
- De examenperiode voor de afname van digitale examens vmbo BB en KB wordt in ieder geval bekend gemaakt in de 'septembermededeling', welke terug te vinden is via examenblad.nl.
- Data voor het tweede tijdvak worden in maart bekend gemaakt, o.a. via examenblad.nl.
- Examens in het eerste en tweede tijdvak worden op school afgenomen. Het derde tijdvak en de aangewezen vakken in het tweede tijdvak wordt c.q. worden op verschillende locaties in Nederland afgenomen.
- Quarantaine kan uitsluitend overdag en dus niet 's avonds of 's nachts. Als de kandidaat in het tweede tijdvak twee vakken op een dag wil doen, dan blijft hij de hele dag in quarantaine en mag niet aanschuiven bij de reguliere examenzitting. Meer dan twee vakken per dag doen, wordt niet toegestaan.
- Om deel te kunnen nemen aan de aangewezen vakken in het tweede tijdvak of het derde tijdvak in augustus, moet een leerling door de directeur van zijn school **op tijd** aangemeld worden **zowel via ROD als bij DUO/Examendiensten**.
- Het derde tijdvak valt samen met het derde tijdvak voor Staatsexamens in augustus. De data en afnamelocaties worden gepubliceerd op de website van DUO.

3.7 Spreiding eindexamen

Ingevolge artikel 3.56 UB WVO kan het bevoegd gezag van een school, of bij mandaat de directeur, een leerling de mogelijkheid van een gespreid examen aanbieden. Dat kan alleen als de leerling door ziekte of door andere oorzaken die buiten de wil van de kandidaat liggen een groot deel van de lessen in de examenjaren moet missen. Het examen wordt dan over twee jaren gespreid. De school overlegt met de inspectie over het plan van aanpak.

De leerling rondt het eerste jaar een deel van de vakken af en in het volgende jaar de overige vakken. Eindexamens voor vakken die alleen een schoolexamen betreffen, waaronder het profielwerkstuk, kunnen dus ook naar keuze in het eerste of tweede jaar worden afgerond. Ieder examenjaar is er recht op herkansing van één vak en de uitslag wordt bepaald op dezelfde wijze als bij de overige leerlingen. De in het eerste examenjaar behaalde eindexamencijfers blijven het volgend jaar staan, ook als er (na herkansing) één of meer onvoldoendes zijn.

Als het examen wordt gespreid over twee jaar, dan gelden de slaag-/zakregelingen van het tweede jaar, tenzij een overgangsregeling anders bepaalt. Dit is van belang wanneer tussentijds de exameneisen veranderen.

Herkansing bij spreiding van het examen

Als een leerling, conform artikel 3.56 UB WVO 2020, zijn eindexamen spreidt over twee jaar dan mag hij elk jaar één in dat jaar afgelegd CE herkansen. (Hij heeft dus in totaal recht op twee herkansingen.)

Let op: Een in het eerste examenjaar vastgesteld cijfer (evt. na herkansing) blijft staan. Een vak waarvoor een onvoldoende is gehaald kan dus **niet** in het tweede examenjaar opnieuw gedaan worden.

Examen in het (voor-)voorlaatste leerjaar

In artikel 2.56 lid 4 WVO 2020 wordt de mogelijkheid beschreven om in één of enkele vakken examen te doen in het voorlaatste leerjaar of het jaar daarvoor. Deze mogelijkheid is gecreëerd voor leerlingen die uitblinken in een vak, maar zou ook nuttig kunnen zijn voor langdurig zieke leerlingen. Als gebruik wordt gemaakt van deze regeling, dan heeft de leerling recht op in totaal **één herkansing**, naar keuze te gebruiken in het (voor-)voorlaatste leerjaar of in het examenjaar.

Dit is minder gunstig dan bij de regeling gespreid examen. Het is daarom niet verstandig dit te gebruiken in plaats van artikel 3.56 UB WVO 2020. Wel kan het incidenteel worden toegepast om indien gewenst (en haalbaar) het CE te spreiden over meer dan twee jaren. Als dit overwogen wordt, is overleg met de inspectie raadzaam.

Examen op een hoger niveau

Leerlingen mogen het eindexamen van een of meerdere vakken afleggen op een hoger niveau dan het niveau van hun schoolsoort of leerweg. Zij moeten daarbij voldoen aan het PTA van het vak op het hogere niveau. In artikel 3.37 UB WVO 2020 wordt geregeld dat zij alsnog kunnen terugvallen op hun eigen niveau. Zij mogen daarom opnieuw examen doen op het geëigende niveau. Hiernaast houdt de leerling recht op een herkansing.

Praktische zaken spreiding examen over twee jaar

- Voordat besloten wordt tot spreiding van het examen over twee jaar, moet overlegd worden met de inspectie. Vervolgens moet het voor aanvang van het eerste tijdvak van het centraal examen door het bevoegd gezag gemeld worden aan de inspectie of -in zeer uitzonderlijke gevallen- uiterlijk voordat de kandidaat in alle vakken centraal examen heeft afgelegd. In dat laatste geval geldt het met terugwerkende kracht.
- Als een centraal examen in het (voor-)voorlaatste leerjaar wordt afgelegd en de leerling niet over gaat naar het volgende leerjaar, dan vervalt het behaalde CE-cijfer. Zie artikel 3.36 lid 2 UB WVO 2020
- Als de kandidaat een examen in een voorlaatste leerjaar heeft gedaan, dan mag een eventuele herkansing van dat vak in datzelfde jaar plaatsvinden of in het eindexamenjaar. Dit laatste zal echter niet voor alle vakken verstandig zijn, omdat de centraal-examenstof kan veranderen of wisselen.
- Wanneer de kandidaat zijn recht op herkansing gebruikt in het (voor-)voorlaatste leerjaar, heeft hij in het examenjaar geen herkansing meer over voor de rest van de vakken.
- Vragen over (o.a.) overgangsrecht kan de school stellen aan het Examenloket: examenloket@duo.nl

3.8 Afwijking wijze van examinering

Omdat een ziekte of beperking de toegankelijkheid tot een examen niet mag verhinderen, kan de wijze van afname aangepast worden aan de mogelijkheden van de kandidaat.

Conform artikel 3.54 UB WVO 2020 kan de directeur toestaan dat een zieke examenkandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat.

Tenzij sprake is van een objectief waarneembare lichamelijke handicap of ziekte, geldt voor de aangepaste wijze van examineren dat:

- a. er een deskundigenverklaring is die door een ter zake kundige psycholoog, orthopedagoog, neuroloog of psychiater is opgesteld;
- b. de aanpassing in elk geval kan bestaan uit een verlenging van de duur van een toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten; en
- c. een andere aanpassing kan worden toegestaan als het aansluit bij de adviezen in de onder a. genoemde deskundigenverklaring.

Als er sprake is van een objectief waarneembare handicap, zoals een visuele, auditieve of lichamelijke beperking of ernstige ziekte, dan is een verklaring genoemd onder a. niet nodig. De directeur **kan** de gewenste aanpassing toekennen op basis van zijn ervaring met deze leerling. Als de ziekte/beperking niet goed objectief waarneembaar is en om twijfel te voorkomen, is een verklaring ondertekend door een ter zake deskundige BIG-geregistreerde specialist wenselijk.

Voor deze 'standaard'-aanpassingen is melding via het Internet Schooldossier, ISD, aan de inspectie voldoende. Die kan de school vragen de gemaakte te aanpassingen te verantwoorden.

Het College voor Toetsen en Examens heeft de brochure 'Kandidaten met een ondersteuningsbehoefte' uitgegeven. Hierin worden de mogelijke aanpassingen uitgebreid beschreven.

Tijdverlenging en pauzes

Voor zieke leerlingen die meer lees- of schrijftijd nodig hebben, kan de schooldirectie een half uur extra tijd voor examens toestaan. Voor leerlingen met een visuele beperking is de richtlijn zelfs 50% extra tijd en voor leerlingen die zijn aangewezen op braille 100%. Heeft een leerling meer tijdverlenging nodig, dan is overleg met het CvTE nodig.

Daarnaast is het mogelijk dat een leerling pauzeert tijdens examens. Eén of meerdere pauzes van in totaal een uur worden als redelijk beschouwd en hoeven niet vooraf met het CvTE afgestemd te worden. De pauze moet plaatsvinden onder toezicht en de kandidaat mag tijdens de pauze geen toegang hebben tot de opgaven, het gemaakte werk, computer, smartwatch enz. oftewel geen enkel middel waarmee gecommuniceerd kan worden met de buitenwereld.

Tijdverlenging en pauzetijd mogen gecombineerd worden.

Examen op andere locatie

Het centraal schriftelijke eindexamen kan na overleg met de inspectie in het ziekenhuis, thuis of elders gemaakt worden, mits er twee surveillanten bij zijn en het op dezelfde dag

en tijdstip plaatsvindt als op school. Als het examen op een ander tijdstip moet plaatsvinden, is toestemming van de inspectie vereist. Over de praktische uitvoering, zoals tijdstip van afname, quarantaine, rustpauze tussendoor en vervoer van het examen naar school, moeten afspraken worden gemaakt met de inspectie, werkgroep examens.

Voorleeshulp en schrijfhulp

Het bevoegd gezag kan beslissen of bij een centraal examen voor een leerling voorleeshulp en/of schrijfhulp wordt ingezet om een belemmering weg te nemen. Hierbij geldt dat er minimaal twee personen/surveillanten aanwezig moeten zijn.

Lichamelijke opvoeding

Het bevoegd gezag van een school kan een leerling ontheffing verlenen van het volgen van het onderwijs in het vak lichamelijke opvoeding (LO) indien de leerling vanwege diens lichamelijke gesteldheid niet in staat is dit onderwijs te volgen. Het bevoegd gezag informeert de inspectie over de verleende ontheffing en vermeldt daarbij de gronden waarop deze ontheffing berust. Deze mogelijkheid wordt beschreven in het artikel 2.33 lid 4 WVO 2020.

Bij ontheffing van LO volgt automatisch vrijstelling van het examen. In het kader van het examen is er dus geen sprake van een vervangende opdracht. De school kan daarvoor natuurlijk wel om pedagogische redenen kiezen, maar de vermelding 'LO voldoende' op de cijferlijst ontbreekt.

Tweede moderne vreemde taal atheneum

Het bevoegd gezag van een atheneum kan een leerling in de bovenbouw ontheffing verlenen van het volgen van onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, in de volgende gevallen:

- a. de leerling heeft een stoornis die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis die effect heeft op taal
- b. de leerling heeft een andere moedertaal dan de Nederlandse taal of de Friese taal
- c. de leerling volgt onderwijs in het profiel natuur en techniek of het profiel natuur en gezondheid en het onderwijs in de taal verhindert naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding

In plaats van deze taal doet de leerling examen in een vervangend vak. Zie artikel 2.9 WVO 2020.

Het bevoegd gezag beslist en meldt ontheffing aan de inspectie. Op grond van de strekking van de regelgeving is het bevoegd gezag verplicht de afweging te maken of de tweede moderne vreemde taal een succesvolle afronding van de schoolloopbaan van de leerling verhindert.

Uitsluiting examen

Het is verboden voor een school om een leerling uit het eindexamenjaar uit te sluiten van het examen vanwege ziekte, of bijvoorbeeld omdat zijn schoolexamencijfers te laag zijn. De leerling kan zichzelf wel terugtrekken, maar de school mag geen enkele druk uitoefenen op de leerling om zo'n besluit te nemen.

Als een zieke leerling nog niet alle schoolexamens heeft kunnen afronden, of niet voor alle vakken genoeg tijd heeft gehad om een redelijk schoolexamencijfer te halen, is spreiding van het examen over de tijdvakken of over twee jaar een mogelijke oplossing.

Praktische zaken afwijkende wijze van examinering

- Iedere afwijking in de wijze van examinering moet vooraf aan de inspectie gemeld worden in het ISD.
- Alle voorgenomen wijzigingen die verder gaan dan de standaard mogelijkheden en die de inhoud van het examen kunnen raken dienen met het CvTE te worden overlegd. In het ISD wordt dan vermeld dat de aanpassing na overleg met het CvTE heeft plaatsgevonden.
- Voor meer 'logistieke' aanpassingen is overleg met (en soms toestemming van) de inspectie nodig. Denk hierbij aan afname op een andere locatie of ander tijdstip.
- De gebruikte tijdverlenging en pauzes worden vermeld in het proces verbaal van het centraal examen.
- Indien een leerling zich vrijwillig terugtrekt voor het examen, is het advies van de inspectie dat school hiervoor een getekende verklaring vraagt aan ouders en leerling.

3.9 Aangepast centraal examen via het CvTE

Het kan voorkomen dat de in paragraaf 3.8 genoemde afwijkende wijze van examineren niet voldoende is en er meer en grotere aanpassingen van het centraal examen nodig zijn, zoals:

- tijdsverlenging van meer dan 30 minuten, pauzes langer dan een uur
- mondelinge afname met een examinerator van het CvTE
- aanpassing praktisch examen

De school overlegt met het CvTE over deze 'niet-standaard'-aanpassingen.

Als de wijzigingen verder gaan dan de bevoegdheid van de directeur, neemt de school of de vavo-instelling contact op met het CvTE. Als blijkt dat de mogelijke aanpassingen en hulpmiddelen niet toereikend zijn voor de leerling, kan de keuze worden gemaakt om een mondeling examen af te nemen. Dit gebeurt door een examinerator van het CvTE aan de examinerator van de school toe te voegen. Deze CvTE-examinator neemt de plaats in van de 2^e corrector en heeft ruimere bevoegdheden dan een 2^e corrector van een andere school. Hij zal samen met de examinerator de exameneisen respecteren, maar kan in de uitwerking meer aanpassen (bijvoorbeeld een vervangend mondeling). Als dat haalbaar is, sluiten examinerator en tweede corrector zo dicht mogelijk aan bij het standaard-examen, maar zo nodig kunnen zij daar (met inachtneming van de exameneisen) van afwijken. Indien mogelijk wordt het examen afgenomen volgens het examenrooster eerste en/of tweede tijdvak.

Voor alle duidelijkheid: De omstandigheden kunnen aangepast worden, maar er worden geen concessies gedaan aan de exameneisen.

Praktische zaken aangepast examen via CvTE

- Aanmelding voor aangepast examen gebeurt via DUO, tegelijk met het bestellen van de examens, dus vóór 1 november, met een speciaal formulier. Het kan zich voordoen dat pas later bekend is welke aanpassingen nodig zijn. In dat geval kan de school contact opnemen met het CvTE (info@cvte.nl).
- Het aangepaste examen wordt in het eerste of tweede tijdvak afgenomen door de eigen docent in aanwezigheid van een gecommiteerde, benoemd door het CvTE. De docent en de gecommiteerde stellen na afloop van het examen het cijfer vast dat de kandidaat behaald heeft.
- Wanneer het niet mogelijk is alle examens tijdens het eerste en/of tweede tijdvak af te leggen, kan in het derde tijdvak en zo nodig in bijzondere gevallen nog later, het examen door het CvTE worden afgenomen.
- Het is zeer wenselijk dat de gemaakte afspraken worden vastgelegd.
- Na het afleggen van het laatste examen worden de resultaten van het examen door DUO naar de school gestuurd. De school stelt de uitslag vast en reikt hopelijk een diploma met cijferlijst uit aan de kandidaat.
- Indien op verzoek van de eigen school van een leerling (een deel van) het examen wordt voltooid met behulp van het CvTE, dan blijft hoofdstuk 3 UB WVO 2020 gelden en krijgt de kandidaat een diploma van zijn eigen school.
- Als het centraal examen wordt aangepast, gelden de aanpassingen ook voor de herkansing.

3.10 Als de kandidaat het niet eens is met school

In de al eerder genoemde brochure 'Kandidaten met een ondersteuningsbehoefte' beschrijft het CvTE alle mogelijke aanpassingen en do's en don'ts voor scholen.

Mocht een leerling en/of zijn wettelijk vertegenwoordigers van mening zijn dat de school de wettelijke mogelijkheden niet benut om belemmeringen in het volgen van onderwijs weg te nemen met doeltreffende aanpassingen, dan kan een klacht worden ingediend.

Examenreglement

Iedere school heeft een eigen examenreglement. Hierin is een clause van beroep en bezwaar opgenomen. Als er problemen zijn met examens kan volgens dit reglement beroep worden aangetekend of bezwaar worden gemaakt.

Klachtenregeling school

Naast het examenreglement moet elke school een klachtenregeling hebben voor ouders en personeel. Hierin staat hoe de school met klachten omgaat. Scholen proberen klachten zoveel mogelijk zelf op te lossen. In de schoolgids of op de website van de school staat meer informatie over de klachtenregeling.

De klacht dient eerst met de direct betrokkene(n) besproken te worden, zoals de docent of de afdelingsleider. De directie van de school kan eventueel bemiddelen. Ook kan het schoolbestuur ingeschakeld worden. Biedt dit geen oplossing, dan kan een officiële klacht ingediend worden bij de klachtencommissie van de school.

Klachtencommissie

Ouders, leerlingen en personeelsleden van een school kunnen een klacht indienen bij de klachtencommissie van de school. De commissie moet een klacht vertrouwelijk behandelen en binnen 4 weken reageren. Op basis van het advies van de klachtencommissie kan het schoolbestuur maatregelen nemen. Het advies van de klachtencommissie is niet bindend. Informatie over de klachtencommissie is te vinden in de schoolgids van de school.

Landelijke of regionale klachtencommissies onderwijs

Heeft de school geen eigen klachtencommissie? Dan moet de school zijn aangesloten bij een regionale of landelijke klachtencommissie.

Onderwijsinspectie informeren

Een kopie van de klacht kan ter kennisgeving naar de Onderwijsinspectie gestuurd worden. De inspectie behandelt de klacht niet, maar krijgt zo wel een beter beeld van de school. Eventueel kan de inspectie de klacht gebruiken bij het toezicht op de school.

College voor de Rechten van de Mens

Mocht het bovenstaande niet tot het gewenste resultaat leiden dan kan contact opgenomen worden met het College voor de Rechten van de Mens.

Leerlingen (en hun ouders) kunnen bij het College terecht als zij zich door een school gediscrimineerd voelen vanwege hun beperking. Of als een school weigert de gevraagde aanpassing te treffen. Het College kan dan een oordeel geven over de vraag of er wel of niet sprake is van discriminatie of van strijd met de wettelijke verplichting om doeltreffende aanpassingen te treffen.

4 Staatsexamens VO en VSO

Voor wie?

Leerlingen die **niet via het reguliere onderwijs** examen kunnen doen, kunnen zich aanmelden voor de staatsexamens VO om deelcertificaten of een volledig diploma te halen. Deze mogelijkheid is o.a. bedoeld voor:

- leerlingen van scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso: o.a. scholen voor dove en slechthorende, voor blinde en slechtziende kinderen, voor kinderen met een lichamelijke beperking en voor leerlingen met gedragsproblematiek
- leerlingen van veel niet-door-het-rijk-bekostigde-scholen

Onderdelen staatsexamen

De staatsexamens bestaan uit twee gedeelten: het centraal examen en het college-examen (vergelijkbaar met het schoolexamen).

Het **centraal examen** is identiek aan het centraal examen voor de reguliere scholen en zal op hetzelfde moment afgenomen worden.

Het **college-examen** bestaat altijd uit een mondelinge toets, soms aangevuld met een praktische toets (tekenen, handvaardigheid, muziek) of een schriftelijke toets (schrijfvaardigheid bij de moderne vreemde talen). Daarnaast moet door vmbo-t-, havo- en vwo-leerlingen een profielwerkstuk ingeleverd worden. Een schriftelijke toets van het college-examen zal kort voor of in de periode van het centraal examen worden afgenomen. Een profiel- of sector- werkstuk moet voor 1 mei ingeleverd zijn. Het mondelinge deel wordt afgenomen in juli.

De mondelinge toets is een 'wijze van examineren' die kan worden aangepast op grond van de beperking of ziekte van de leerling. Het mondeling 'spreekvaardigheid' blijft wel staan. Als een leerling niet kan spreken of luisteren, dan zijn er tal van aanpassingen in dat mondeling mogelijk, zoals een chatgesprek op de computer.

Spreiding examen

Door in verschillende vakken staatsexamen te doen, kan een compleet diploma behaald worden. De vakken kunnen over meerdere jaren verdeeld worden en in eenzelfde vak kan in volgende jaren opnieuw examen worden gedaan. In dat geval moet zowel het college-examen als het centraal examen over worden gedaan.

Herkansing

De hierboven genoemde mogelijkheid om in een vak meerdere keren examen te doen in verschillende jaren, is al een vorm van herkansing. Daarnaast biedt artikel 23 van het Staatsexamenbesluit nog een extra recht op herkansing in het jaar waarin alle vakken om een diploma te behalen zijn afgerond. Dit komt op het volgende neer: Als de kandidaat niet zou slagen voor het diploma, heeft hij het recht om één college-examen en één centraal examen, *van vakken waarin hij in het betreffende jaar examen heeft gedaan*, te herkansen, mits hij door die herkansing(en) alsnog kan slagen. Hij kan dan het college- en centraal examen van hetzelfde vak herkansen, of het college-examen van het ene en het centraal examen van een ander vak.

Cijfers

Sommige leerlingen zouden het gemiddelde van hun eindcijferlijst willen ophogen om een grotere kans te maken toegelaten te worden tot een vervolgopleiding. Het is echter niet mogelijk het eindexamen van een vak opnieuw af te leggen via een staatsexamen, teneinde het nieuw behaalde cijfer in de plaats te doen komen van het oude cijfer. Een eenmaal afgegeven cijferlijst bij een diploma kan namelijk niet worden 'opengeboken'. Wel zou de kandidaat een nieuw diploma kunnen halen met een ander profiel. De kandidaat doet dan alleen staatsexamen voor de profielvakken die missen en zo nodig de vakken waarvoor een onvoldoende is gehaald. De overige vakken met de bijbehorende cijfers kunnen worden meegenomen als vrijstelling van rechtswege.

Praktische zaken staatsexamens

- Bij staatsexamens gelden voor zieke leerlingen dezelfde mogelijkheden voor aanpassingen als in het reguliere onderwijs.
- Leerlingen die staatsexamen willen doen, kunnen zich (laten) aanmelden tussen half oktober en 31 december via de Examendiensten van DUO.
- Noodzakelijke voorzieningen om het examen te kunnen afleggen kunnen voor 1 februari schriftelijk aangevraagd worden bij DUO.
- Als een leerling zonder tussenkomst van een eigen school staatsexamen doet, dan moet hij per vak betalen (met een jaarlijks maximum).
- Leerlingen op het VSO worden door hun eigen school aangemeld voor het staatsexamen vmbo, havo of vwo. Zij kunnen het examen in principe op hun eigen school doen en hoeven hiervoor niets te betalen. Eventueel benodigde voorzieningen worden door de school aangevraagd.
- De regels rond het staatsexamen zijn vastgelegd in paragraaf 7 WVO 2020 en hoofdstuk 4 UB WVO 2020.

Maatregelen staatsexamens 2023

Veel kandidaten die via een staatsexamen een diploma willen halen en de afgelopen jaren 1 of meer certificaten hebben gehaald, hebben last gehad van coronamaatregelen. Voor kandidaten die in 2023 hun diploma willen halen, gelden 2 maatregelen:

Uitgebreide herkansingsregeling

Slaagt een kandidaat niet meteen? Dan heeft de kandidaat het recht op een herkansing. Dit geldt voor alle (of enkele) onderdelen van maximaal 2 vakken waarvoor in 2023 examen is gedaan. De kandidaat moet door de herkansing wel kunnen slagen. De onderdelen waarvoor dit geldt zijn: centraal examen, mondeling college-examen, schriftelijk college-examen en praktisch college-examen.

Duimregeling

Gaat een staatsexamenkandidaat in 2023 op voor het diploma? En worden 1 of meer resultaten uit 2020, 2021 en/of 2022 ingebracht? Dan geldt dat de resultaten van 1 vak buiten beschouwing worden gelaten bij de uitslagbepaling als de kandidaat hierdoor slaagt. Het vak dat buiten beschouwing wordt gelaten mag geen kernvak zijn.

5 Gezakt en dan?

Wanneer een leerling zakt voor het eindexamen en op zijn **eigen school** wil blijven (regulier onderwijs), dan moet hij het hele centraal examen opnieuw doen. Voor schoolexamens kan de school SE-cijfers van het vorige schooljaar overnemen. School heeft hierin eigen beleidsruimte. Bij het overnemen van cijfers moet het belang van de leerling goed in de gaten gehouden worden, want hij moet natuurlijk wel goed voorbereid aan het centrale examen kunnen beginnen. Daarnaast is het (o.a. voor de docenten) wenselijk dat de leerling gemotiveerd in de klas zit.

In het regulier onderwijs moet een leerling voldoende uren op school zijn, omdat hij aan de **leerplichtwet** (urennorm) moet voldoen. Afwezigheid door ziekte blijft uiteraard geoorloofd verzuim.

Leerlingen die gezakt zijn, kunnen er ook voor kiezen om het vmbo-t, havo of vwo diploma alsnog te halen via het **vavo** of via de staatsexamens VO. Hier is het mogelijk om deelcertificaten te halen en met de reeds op de reguliere school behaalde vakken een volledig diploma te ontvangen. Soms is het mogelijk om alvast te gaan **studeren**, terwijl de leerling nog één vak bij het **vavo** volgt.

Jongeren die gezakt zijn voor hun vmbo diploma kunnen vanaf hun 16e jaar naar **een entreopleiding** op het mbo. Deze opleiding bereidt jongeren voor op doorstroming naar een mbo niveau 2 opleiding of de arbeidsmarkt.

Jongeren vanaf 16 jaar, met een overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of vwo, kunnen naar het **mbo niveau 4**.

6 Aanvullende informatie

Hieronder volgt een overzicht van websites en instanties die zijn geraadpleegd en waar aanvullende informatie gevonden kan worden. (Links per december 2022)

Netwerk Ziezon, ziek zijn & onderwijs

<http://www.ziezon.nl>

Leer- en kwalificatieplicht

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>

Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC)

www.rmcnet.nl

Examenblad

Alles over examens per jaar, waaronder het examenprogramma en het examenrooster
<http://www.examenblad.nl>

Staatsexamens

<https://duo.nl/particulier/staatsexamen-vo>

College voor Toetsen en Examens (CvTE)

<http://www.cvte.nl/>

E-mail: info@cvte.nl

Brochure 'Kandidaten met een ondersteuningsbehoefte'

https://www.examenblad.nl/document/brochure-kandidaten-met-een-10/2023/f=/brochure_kandidaten_met_een_ondersteuningsbehoefte_VO_2023.pdf

Klachten

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/klacht-indienen-over-school>

College voor de Rechten van de Mens

<https://www.mensenrechten.nl/themas/rechten-van-mensen-met-een-beperking/onderwijs-met-een-beperking>

Examenloket

NB! Uitsluitend scholen kunnen het Examenloket raadplegen
<https://www.duo.nl/zakelijk/voortgezet-onderwijs/examens-en-diplomas/examenloket.jsp>

Servicedocument Examens

(nog) niet beschikbaar voor 2023

Ouders & Onderwijs

<https://www.oudersonderwijs.nl/>

Landelijk Actie Komitee Scholieren, LAKS

<https://www.laks.nl/>

Inspectie van het Onderwijs

<https://www.onderwijsinspectie.nl/contact>